

พระเครื่องกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยปัจจุบัน

นายอภิวัฒน์ อรัญญุมิ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-14-2399-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I ๒๒๖๐๗๒๖๖

๑๕ ต.ค. ๕๐

BUDDHIST VOTIVE TABLETS AND BUDDHISM IN CONTEMPORARY THAILAND

Mr. Apiwat Arunyaphum

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Buddhist Studies

Faculty of Arts

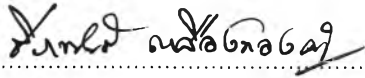
Chulalongkorn University

Academic Year 2005

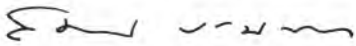
ISBN 974-14-2399-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์ พระเครื่องกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยปัจจุบัน
โดย นายอภิวัฒน์ อรัญญุมิ
สาขาวิชา พุทธศาสนศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ปรีชา ช่างขวัญยืน

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

 คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

 ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรหมทา)

 อาจารย์ที่ปรึกษา
(ศาสตราจารย์ ปรีชา ช่างขวัญยืน)

 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มรรยาท กิจสุวรรณ)

นายอภิวัฒน์ อรัญญมิ : พระเครื่องกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยปัจจุบัน. (BUDDHIST VOTIVE TABLETS AND BUDDHISM IN CONTEMPORARY THAILAND) อ.ที่ปรึกษา : ศาสตราจารย์ ปรีชา ช้างขวัญยืน, จำนวน 163 หน้า. ISBN 974-14-2399-3.

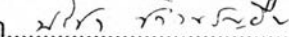
วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ความเชื่อ แนวคิด ความศรัทธา ของชาวไทยที่นับถือ ศาสนาพุทธที่มีต่อพระเครื่อง ในด้านความสอดคล้องหรือขัดแย้งกับหลักคำสอน ของพระพุทธศาสนา รวมถึงศึกษาบทบาทของพระเครื่องต่อสังคมไทยที่เกี่ยวข้อง และมีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน โดยศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และ นำมาวิเคราะห์กับสภาพการณ์ของ สังคมไทยในปัจจุบัน ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ในการสำรวจภาคสนาม โดยการวิจัยจากกลุ่ม ตัวอย่าง 3 กลุ่ม อันได้แก่ กลุ่มผู้จำหน่ายพระเครื่องและผู้นิยมสะสมพระเครื่อง กลุ่มพระภิกษุ-สามเณร และกลุ่มพุทธศาสนิกชน-ประชาชนทั่วไป

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ นับถือพระเครื่องว่า เป็นสัญลักษณ์และวัตถุมงคลทาง ศาสนา แต่ด้านความเชื่อในการนับถือมีความแตกต่างกันออกไป ส่วนหนึ่ง เชื่อว่าสามารถ อธิษฐาน อ้อนวอนขอในความศักดิ์สิทธิ์ของพระเครื่อง เพื่อให้มีโชคลาภ เมตตามหานิยม หรือมีอิทธิฤทธิ์-ปาฏิหาริย์ ค้ำครองให้ปลอดภัยได้ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่สอดคล้องกับหลักคำสอนของ พระพุทธศาสนา และพบว่า พระเครื่องมีบทบาทและอิทธิพลต่อการนับถือพระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆกัน เช่น การใช้เป็นสิ่งยึด เน้นยวทางใจ เพื่อให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย เพื่อให้ระลึกถึงคำสอนของพุทธศาสนา เป็นต้น และยัง พบว่าปัจจุบัน พระเครื่องถูกนำมาใช้เป็นสินค้า มีการซื้อขายในตลาดและแวดวงผู้นิยมพระเครื่องอย่าง แพร่หลาย ซึ่งเรียกสภาวะการณ์เช่นนี้ว่า “พุทธพาณิชย์” และมีการขยายตัวอย่างกว้างขวางในทุกระดับ สังคมของไทย

สาขาวิชา.....พุทธศาสนศึกษา.....

ปีการศึกษา.....2548.....

ลายมือชื่อนิสิต..... .....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... .....

4580253122 : MAJOR BUDDHIST STUDIES

KEY WORD: BUDDHIST / VOTIVE TABLETS / BUDDHISM / CONTEMPORARY THAILAND

APIWAT ARUNYAPHUM : BUDDHIST VOTIVE TABLETS AND BUDDHISM IN CONTEMPORARY THAILAND. THESIS ADVISOR : PROF. PREECHA CHANGKUANYOUN,163 pp. ISBN 974-14-2399-3.

This thesis aimed to study the belief, concept, and faith of Thai Buddhists towards Buddhist votive tablets on the consistency with or the contrary to the Buddhism principles and to study the roles of Buddhist votive tablets on Thai society that were related to and affected Buddhism currently by studying the related information from Buddhism onnciples and analyzing with the Thai society's present circumstances together with information obtained from questionnaire in field survey. The research was done by involving three groups of sample that were the Buddhist votive tablet's sellers and collectors, the Buddhist monks-novices, and Thai Buddhists.

It was found from the research that most of the sample considered the Buddhist votive tablets as the symbol and religious, auspicious objects; the beliefs in religion were different. Some believed that they could make a wish or request for fortune, they believed in miraculous power that could make them safe from various dangers; these were beliefs that were not consistent with the Buddhism principles. Also, it was found that Buddhist votive tablets played roles and influenced in believing in Buddhism in various forms; for example, it was the thing to mentally resort to in order to recall the triple gems (Buddha's teachings), to recall the Buddhism principle. And it was found that currently, Buddhist votive tablets were used as the products; they were widely traded in the market among those who like the Buddhist votive tablets; this situation was called "commercial Buddhism"; such situation appeared widely in all level of Thai society.

Field of study.....Buddhist Studies....
Academic year....2005.....

Student's signature.....*Apiwat A.*.....
Advisor's signature.....*Preecha Changkuanyoun*.....

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ปรีชา ช้างขวัญยืน อาจารย์ที่ปรึกษาผู้ที่คอยชี้แนะตักเตือนด้วยความห่วงใยเสมอ แนวทางที่อาจารย์ได้ให้คำแนะนำหลายประการเปรียบเสมือนแสงสว่างทางความคิดที่ได้ทำให้ข้าพเจ้าเดินไปอย่างถูกต้องในการทำวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรหมทา ที่ได้ให้คำแนะนำหลายประการและเป็นผู้สอนวิชาพระสูตรตันตปิฎกที่เปิดโอกาสให้ข้าพเจ้าทำงานส่งในรายวิชาได้อย่างเปิดกว้างจนเป็นจุดเริ่มต้นทางความคิดในการเสนอหัวข้อวิทยานิพนธ์นี้ ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รท.บรรจบ บรรณรุจิ ผู้มีเมตตาให้คำแนะนำและได้ปูพื้นฐานภาษาบาลีเบื้องต้นตลอดปีแรกในการศึกษา และ รองศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณา สถาอานันท์ ผู้ให้พื้นฐานและสอนวิชาปรัชญาและศาสนาแก่ข้าพเจ้าอย่างน่าประทับใจ

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในศูนย์พุทธศาสนศึกษาและภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ ที่ให้ความกรุณาแนะนำในทุกๆด้าน รวมทั้งคณาจารย์และ ผู้มีเกียรติทุกท่านที่ได้ให้เกียรติเข้าฟังการรายงานความก้าวหน้าวิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำในหลายแง่มุม อันเป็นประโยชน์แก่ข้าพเจ้า และ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ผู้น่ารักทั้งสองท่านคือคุณอรุวรรณ สะหาบ (พี่ต๊ะ) และคุณสังเวียน พูเพื่อง(พี่เล็ก) ที่เปรียบเสมือนพี่ ที่คอยกระตุ้นเตือน ห่วงใยตลอดช่วงระยะเวลาการทำวิทยานิพนธ์นี้ ขอขอบคุณเพื่อนๆ รุ่นพี่ รุ่นน้อง ในสาขาวิชาฯ และ กัลยาณมิตรทุกท่าน ทั้งในอดีต และปัจจุบันของข้าพเจ้า ที่ได้ให้คำปรึกษาและมีกำลังใจให้มาโดยตลอด

สำคัญที่สุด สำหรับข้าพเจ้าต้องกราบขอบพระคุณบุพการีทั้งสองท่าน ผู้ให้กำเนิดคุณพ่อผู้ล่วงลับไปแล้ว คุณแม่บุญเสริม อรัญญุมิ ที่เป็นเสมือนดวงใจของข้าพเจ้า คุณลุงทองเต็ม จันทรพิมพา ที่ปลูกฝังนิสัยรักการเรียนแก่ข้าพเจ้าเมื่อครั้งวัยเยาว์ รวมทั้งคุณน้าบุญส่ง น้าบุญช่วย ที่ดูแลในช่วงวัยเรียนและมีเมตตาแก่ข้าพเจ้าตลอดมา บรรดาพี่ๆทุกคนในครอบครัวของข้าพเจ้าที่คอยให้กำลังใจ และสนับสนุนช่วยเหลือด้วยความเต็มใจเสมอ มีคำกล่าวว่า“เราไม่สามารถบอกได้ว่าเราโตขึ้นมาจากอาหารจานไหน” สุดท้ายนี้ข้าพเจ้าขอ กราบขอบพระคุณทุกสรรพสิ่ง และทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้อง แม้เพียงนิดในความสำเร็จลุล่วงของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
3. ขอบเขตของการศึกษา.....	3
4. วิธีดำเนินการวิจัย.....	3
5. สมมติฐานและแนวเหตุผล.....	7
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	7
บทที่ 2 มโนทัศน์สำคัญที่เกี่ยวข้องในการวิจัย.....	8
1. ประวัติและความเป็นมาของพระเครื่อง.....	8
2. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	23
3. แนวหลักคำสอนของศาสนาพุทธ.....	44
4. พุทธพยานิชย์ กับอิทธิพลของวัฒนธรรม.....	62
5. สภาพการณ์และบทบาทของพระเครื่องในสังคมไทยปัจจุบัน.....	70
บทที่ 3 ผลของการวิจัย.....	74
1. ข้อมูลทั่วไป.....	74
2. ด้านแนวคิด ความเชื่อ และความศรัทธาต่อพระเครื่อง.....	75
3. ทศนคติเกี่ยวกับพระเครื่องในด้านพยานิชย์หรือในเชิงพุทธพยานิชย์.....	80

	หน้า
บทที่ 4 การวิเคราะห์และประเมินผลการวิจัย.....	84
1. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลทั่วไปกับอิทธิพลต่อ ความศรัทธาในพุทธศาสนา.....	84
2. การวิเคราะห์และพิสูจน์สมมติฐาน ความเชื่อ และความศรัทธา ต่อพระเครื่อง ของชาวพุทธส่วนใหญ่ในสังคมไทยปัจจุบัน.....	89
3. การวิเคราะห์และพิสูจน์สมมติฐาน เรื่องพระเครื่องถูกนำมาใช้ในด้านพาณิชย์ มากกว่าด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน.....	100
 บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	 105
1. สรุปผลการศึกษา.....	105
2. อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	109
 รายการอ้างอิง.....	 111
บรรณานุกรม.....	114
ภาคผนวก.....	116
ภาคผนวก ก ทศนะเกี่ยวกับพระเครื่อง.....	117
ภาคผนวก ข แบบสอบถาม.....	121
ภาคผนวก ค ตารางข้อมูลและตารางความสัมพันธ์.....	129
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	163

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 จำนวนและร้อยละ ของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตาม อายุ เพศ ระดับการศึกษา สถานภาพอาชีพ รายได้ และสถานที่เกิด/ ถิ่นกำเนิด.....	126
2 แสดงแนวคิด ความเชื่อ และความศรัทธา ต่อพระเครื่อง จำนวนและร้อยละ ของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตาม ท่านมีพระเครื่องไว้ในครอบครองหรือไม่?.....	128
3 แสดงจำนวน และร้อยละ แนวคิด, ความเชื่อ และความศรัทธา ต่อพระเครื่อง จำแนกตาม แหล่งที่มาของพระเครื่อง.....	129
4 แสดงจำนวน และร้อยละ ของจำนวนพระเครื่องที่มีไว้ในครอบครองจำนวนและ ร้อยละ ของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตาม สาเหตุการครอบครองพระเครื่อง.....	130
5 แสดงจำนวน และร้อยละ ของสาเหตุการครอบครองพระเครื่องแยกตามลำดับ ความสำคัญ.....	130
6 จำนวนและร้อยละ ของกลุ่มตัวอย่าง แสดงความสอดคล้องในการนับถือ และ การเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ระหว่างพระเครื่องและหลักคำสอน.....	133
7 แสดงจำนวน และร้อยละ จำแนกตามประสบการณ์หรือได้พบกับความศักดิ์สิทธิ์ ปาฏิหาริย์ ต่าง ๆ จากพระเครื่อง.....	133
8 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตาม แนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับพระเครื่อง.....	134
9 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตาม ทัศนคติเกี่ยวกับพระเครื่องในด้านพานิชย์ หรือในเชิงพุทธพานิชย์.....	140
10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างอายุและท่านมีพระเครื่องไว้ในครอบครอง หรือไม่?.....	140
11 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างอายุและเหตุผลที่สำคัญที่สุด.....	141
12 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างเพศและท่านมีพระเครื่องไว้ในครอบครอง หรือไม่?.....	142
13 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเพศและเหตุผลที่สำคัญที่สุด.....	142
14 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างการศึกษาและท่านมีพระเครื่องไว้ในครอบครอง หรือไม่?.....	143
15 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างการศึกษาและเหตุผลที่สำคัญที่สุด.....	145

ตารางที่	หน้า	
16	วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างสถานภาพการสมรสและท่านมีพระเครื่องไว้ในครอบครองหรือไม่?.....	145
17	วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างสถานภาพการสมรสและเหตุผลที่สำคัญที่สุด.....	146
18	วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างอาชีพและท่านมีพระเครื่องไว้ในครอบครองหรือไม่?.....	147
19	จำนวนและร้อยละ ของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามกลุ่มอาชีพ (แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม).....	147
20	วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างกลุ่มอาชีพและท่านมีพระเครื่องไว้ในครอบครองหรือไม่?.....	148
21	วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างกลุ่มอาชีพและเหตุผลที่สำคัญที่สุด.....	149
22	วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างรายได้และท่านมีพระเครื่องไว้ในครอบครองหรือไม่?.....	150
23	วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างรายได้และอาชีพ.....	150
24	วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างรายได้และเหตุผลที่สำคัญที่สุด.....	151
25	วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างสถานที่เกิดและท่านมีพระเครื่องไว้ในครอบครองหรือไม่?.....	151
26	วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างสถานที่เกิดและเหตุผลที่สำคัญที่สุด.....	152
27	วิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างความเชื่อเรื่องพระเครื่องของชาวพุทธและความสอดคล้องในพุทธศาสนา.....	153
28	วิเคราะห์ทัศนคติเกี่ยวกับพระเครื่องในด้านพาณิชย์ หรือในเชิงพุทธพาณิชย์.....	156

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แสดงระบบการสอนตามแนวพุทธวิธี.....	27
2	แสดงการเปรียบเทียบศาสนาเทวนิยม กับ พระพุทธศาสนา.....	36
3	แสดงโครงสร้างหลักของพระพุทธศาสนา.....	42
4	แสดงความสัมพันธ์ด้านอิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีต่อพฤติกรรมผู้บริโภค.....	63